

Zbigniew BURSKI
Paweł BURSKI

KLASYFIKACJA KRADZIEŻY ŚRODKÓW TECHNICZNEJ OBSŁUGI ROLNICTWA JAKO PRZESTĘPSTWA WG POLSKIEGO USTAWODAWSTWA KARNEGO

Analysis of crime theft of agricultural machines and vehicles
in the penal legislation of Poland

Wstęp

Transformacja ustrojowa kraju oraz przekształcenia własnościowe i strukturalne polskiego rolnictwa zapoczątkowane u progu XXI w. spowodowały nasilenie się zjawiska kradzieży mienia, a szczególnie mienia dużej wartości, w tym pojazdów samochodowych, ciągników i maszyn rolniczych [1]. Wobec tendencji zwiększania się liczby pojazdów i maszyn rolniczych oraz stosowanej elektronizacji i komputeryzacji środków technicznej obsługi rolnictwa [7, 8, 9], jest to zjawisko negatywne, mające swoje konsekwencje również w przeprowadzanej standaryzacji badań technicznych samochodów i ciągników. Dotyczy to szczególnie podstawowego jej wymogu – identyfikacji własności przedkładanego do badań technicznych środka transportowego czy maszyny roboczej [2].

Z uwagi na istniejący niski poziom wiedzy prawniczej i ustawodawczej w dziedzinie motoryzacji i mechanizacji rolnictwa oraz skutecznego przeciwdziałania temu zjawisku w dużych aglomeracjach miejskich (szczególnie od czasu zorganizowania CBS), pozostaje ono istotnym zjawiskiem patologicznym w obrębie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich nowego podziału administracyjnego kraju [3].

Cel pracy

Celem niniejszej pracy jest karno-prawna charakterystyka kradzieży środków technicznej obsługi rolnictwa (pojazdów samochodowych, ciągników

Dr hab. inż. **Zbigniew Burski**, Katedra Pojazdów i Silników, Akademii Rolniczej w Lublinie, mgr inż. **Paweł Burski**, aplikant Prokuratury Rejonowej Lublin – Północ.

i maszyn rolniczych) jako przestępstwa w polskim ustawodawstwie po wprowadzeniu nowego podziału administracyjnego kraju.

Metoda i metodyka badań

W przyjętej metodzie uwzględniono najnowsze przepisy ustawodawstwa poparte praktycznymi wnioskami z ich stosowania obowiązującego ustawodawstwa.

W metodyce badań analizę karno-prawną zjawiska poparto własnym opracowaniem badań danych statystycznych uzyskanych z KGP w Warszawie i KWP w Lublinie.

Karno-prawna charakterystyka kradzieży środków technicznej obsługi rolnictwa

Dotychczasowa karno-prawna ochrona mienia uwzględniała różne formy jego własności. Obecnie obowiązujący kodeks karny ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. Nr 88, poz. 553) – wszystkim formom własności daje taką samą ochronę. Art. 278 k.k. opisuje pięć typów przestępstwa kradzieży: typ podstawowy opisany w art. 278 §1 k.k., postać uprzywilejowaną, tzw. wypadek mniejszej wagi opisany w art. 278 §3 k.k., dwa typy kwalifikowane przestępstwa kradzieży opisane w art. 278 §1 k.k. w zw. z art. 294 §1 k.k. w przypadku kradzieży mienia znacznej wartości i opisany w art. 278 §1 k.k. w zw. z art. 294 §2 k.k. w przypadku kradzieży dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury. W art. 278 §4 k.k. zawarta jest klauzula wnioskowa dotycząca przestępstw kradzieży opisanej w art. 278 §1-3 i 5 k.k., popełnionych na szkodę osoby najbliższej [4].

Typ podstawowy przestępstwa kradzieży jest tak zwanym „przestępstwem przepołowionym”. Z uwagi na wartość przedmiotu kradzieży zachowanie sprawcy kwalifikuje się albo jako występki opisany w art. 278 §1 k.k. lub też jako wykroczenie. W chwili obecnej przepoławiającą jest kwota 250 zł. Z punktu widzenia odpowiedzialności karnej przedmiotem kradzieży mogą być jedynie rzeczy ruchome. Jednak w kodeksie karnym za rzecz ruchomą rozumie się również polski lub obcy pieniądz lub inny środek płatniczy oraz dokument uprawniający do otrzymania sumy pieniężnej albo zawierający obowiązek wypłaty kapitału, odsetek, udziału w zyskach albo stwierdzenie uczestnictwa w spółce (art. 115 §9 k.k.), szczególnie w wobec współwłasności spółki cywilnej, a tym bardziej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością [6].

Bez wątpienia należy uznać mienie motoryzacyjne (pojazdy samochodowe, ciągniki i maszyny rolnicze) za rzecz ruchomą, która może być przedmio-

tem kradzieży. Znamiona strony przedmiotowej przestępstwa kradzieży zostały określone w art. 278 §1 k.k. Zgodnie z tym przepisem strona przedmiotowa kradzieży polega na „zaborze cudzej rzeczy”. A zatem głównym elementem strony przedmiotowej jest zabór. Zarówno w teorii polskiego prawa karnego, jak i w orzecznictwie Sądu Najwyższego opracowano szereg tez dotyczących istoty zaboru mienia ruchomego w celu przywłaszczenia [4, 6, 10]. Zabór rzeczy za zgodą lub wolą osoby władającej nie stanowi przestępstwa. Zabór rzeczy może być dokonany tylko działaniem. Czynność sprawcza w przestępstwie kradzieży nigdy nie może przejawiać się w formie zaniechania.

Nie ma wątpliwości co do tego, że dokonanie kradzieży następuje w momencie zawładnięcia rzeczą (odrzucono natomiast wysuwane wcześniej teorie dotknięcia, uniesienia lub wyniesienia przedmiotu kradzieży), czyli w chwili zaboru. Pozwala to precyzyjnie odróżnić dokonanie od usiłowania kradzieży. Kradzież jest więc jednoaktowym działaniem sprawcy, a jej dokonanie realizuje się z momentem „zaboru przywłaszczeniowego”.

Jeżeli chodzi o stronę podmiotową, przestępstwo kradzieży może być popełnione tylko z winy umyślnej. Nie budzi żadnych wątpliwości teza, że kradzież należy do przestępstw kierunkowych, które mogą być dokonane tylko w zamiarze bezpośrednim. Co więcej – przestępstwo kradzieży należy do przestępstw kierunkowych *sensu stricto*. Charakteryzuje się ono eksponowaniem celu, który stanowi ustawowe znamię przestępstwa. W wypadku kradzieży jest nim cel przywłaszczenia, tj. postępowanie z zabranym mieniem tak, jakby się było uprawnionym postępować, gdyby się było jego właścicielem.

Nie stanowi zaboru w rozumieniu art. 278 k.k. samowolne zabranie cudzej rzeczy w zamiarze krótkotrwałego skorzystania z niego, a nie przywłaszczenia na stałe. Jeżeli jednak rzecz używana jest przez dłuższy okres albo jeżeli używanie rzeczy spowoduje znaczne obniżenie jej wartości, używanie takie należy traktować jako kradzież. W tym wypadku bowiem sprawca postępuje jak właściciel, gdyż wykorzystuje wartość gospodarczą przedmiotu. Nie stanowi kradzieży zabranie cudzej rzeczy w celu zabezpieczenia albo zaspokojenia roszczenia wynikającego ze stosunku prawnego z pokrzywdzonym (np. stosunku pracy), bez zamiaru powiększenia swego mienia cudzym kosztem.

Podsumowując można stwierdzić, że w zasięgu art. 278 k.k. pozostają wszystkie zabory cudzej rzeczy ruchomej, w tym i pojazdu mechanicznego, których celem jest korzystanie ze wszystkich lub niektórych uprawnień właściciela – z wyjątkiem krótkotrwałego użycia [5].

Podstawy kwalifikacji karnej zaboru mienia motoryzacyjnego

Przestępstwo z art. 278 §1 k.k. jest występkiem zagrożonym karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Wobec sprawcy, który dobrowolnie naprawił szkodę w całości lub części albo zwrócił pojazd lub rzecz mającą szczególne zna-

czenie dla kultury w stanie nieuszkodzonym, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia. Wobec sprawcy kradzieży, który dobrowolnie naprawił szkodę w znacznej części sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary. (art. 295 k.k.). W przypadku sprawcy kradzieży, który z popełnienia przestępstw uczynił sobie stałe źródło dochodu lub popełnił kradzież działając w zorganizowanej grupie lub związku mającym na celu popełnianie przestępstw, sąd zobligowany jest do wymierzenia kary pozbawienia wolności przewidzianej za przestępstwo z art. 278 §1 k.k., bez możliwości przejścia na karę ograniczenia wolności lub grzywnę na podstawie art. 58 §3 k.k. W takim wypadku sąd orzekając karę pozbawienia wolności, musi wymierzyć ją w wysokości powyżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, a może ją wymierzyć do wysokości górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę (art. 65 w zw. z art. 64 §2 k.k.) [10].

Wypadek mniejszej wagi (art. 278 §3 k.k.) w najogólniejszym ujęciu to sytuacja, w której okoliczności popełnienia przestępstwa, zwłaszcza zaś przedmiotowo-podmiotowe znamiona czynu, charakteryzują się przewagą elementów łagodzących, które sprawiają, że ten czyn nie przybiera zwyczajnej postaci, lecz zasługuje na znacznie łagodniejsze potraktowanie. Okoliczności te wskazują, że popełniony czyn zabroniony nie jest na tyle niebezpieczny dla społeczeństwa oraz porządku prawnego, aby stosować w stosunku do jego sprawcy zwykłe zasady odpowiedzialności przewidziane za zrealizowany przez niego typ przestępny. Kwalifikując konkretną kradzież jako stanowiącą wypadek mniejszej wagi, należy uwzględnić przede wszystkim okoliczności, które wpływają na wielkość ujemnej treści społecznej czynu. Na tle obowiązującego kodeksu karnego, w doktrynie i orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntował się pogląd, że o społecznej szkodliwości czynu decydują wyłącznie znamiona przedmiotowej i podmiotowej strony czynu. Oceniając stopień społecznej szkodliwości czynu, stanowiącego wypadek kradzieży mniejszej wagi, istotne znaczenie mają nie tylko okoliczności o charakterze przedmiotowym, jak wartość mienia, sposób działania sprawcy, a niekiedy czas i miejsce działania sprawcy, lecz nie mniej ważna jest ocena motywów wpływających w sposób zasadniczy na stopień winy.

Rozgraniczenie typu podstawowego od wypadku mniejszej wagi oraz dokonanie prawidłowej oceny rozpatrywanego wypadku jest kwestią poprawnej kwalifikacji prawnej czynu, która nie może być związana ani uzależniona od osobowości sprawcy, jego opinii, poprzedniej karalności, zachowania się przed i po popełnieniu przestępstwa, a także od nagminności czynów tego rodzaju i innych okoliczności mających wpływ na wymiar kary, jednakże leżących poza czynem. Okoliczności te nie występują w kodeksie karnym jako znamiona przestępstwa, stąd też nie mogą mieć one znaczenia przy przyjmowaniu kwalifikacji prawnej.

Kwalifikowany typ przestępstwa kradzieży szczególnie zuchwałej został wprowadzony do polskiego ustawodawstwa przez kodeks karny z 1969 r. Obecnie obowiązujący kodeks karny z 1997 roku nie przewiduje tego typu przestępstwa, w praktyce sądowej zuchwałość sprawcy kradzieży uznaje się za okoliczność obciążającą przy wymiarze kary (art. 53 k.k.). Kradzieżą szczególnie zu-

chwałą będzie np. kradzież samochodu w obecności właściciela, kiedy ten wysiadł z samochodu, pozostawiając kluczyki w stacyjce, w celu otworzenia bramy wjazdowej na posesję lub do garażu.

Charakterystyka strukturalna kradzieży pojazdów samochodowych, ciągników i maszyn rolniczych po wprowadzeniu reformy administracyjnej kraju

W wyniku wprowadzenia od stycznia 1998 r. reformy administracyjnej Polski powstało 17 województw regionalnych. Dane zawarte w tab. 1 i 2 wskazują na wagę zjawiska, któremu skutecznie stara się przeciwstawić polskie ustawodawstwo. W tab. 1 przedstawiono strukturę kradzieży pojazdów samochodowych z lat 1999-2001. Dotyczy ona wszystkich kategorii pojazdów samochodowych, z uwzględnieniem przyjętego przez KG Policji podziału na pojazdy utracone (skradzione) i odwołane (tzn. pojazdy odzyskane i te, dla których skończył się ustawowy okres poszukiwania).

Tabela 1. Kradzieże pojazdów samochodowych w latach 1999 – 2001 w poszczególnych województwach (opr. wł. na podst. danych KWP w Lublinie)

Województwo	Samochody osobowe		Samochody ciężarowe i ciągniki siodłowe		Samochody dostawcze i furgony		Autobusy i mikrobusesy	
	utracone	odwołane	utracone	odwołane	utracone	odwołane	utracone	odwołane
Dolnośląskie	10945	2155	280	51	697	90	440	122
Kujawsko-Pomorskie	8164	1720	116	29	840	185	63	15
Lubelskie	3241	639	94	10	526	86	33	2
Lubuskie	4321	896	53	8	527	105	69	9
Łódzkie	13984	3210	382	143	2289	826	51	12
Małopolskie	8961	244	69	20	1386	474	369	107
Mazowieckie	46356	5986	1252	305	5203	897	81	16
Opolskie	1499	403	28	3	166	35	50	7
Podkarpackie	1055	325	52	12	222	48	6	1
Podlaskie	1965	397	30	6	125	20	4	1
Pomorskie	12295	2412	147	31	1352	279	271	51
Świętokrzyskie	2060	409	52	13	355	77	16	3
Śląskie	16158	3456	322	72	1065	218	152	16
Warmińsko-mazurskie	3809	1183	74	18	340	72	21	2
Wielkopolskie	1404	3047	642	128	2417	555	101	24
Zachodnio-pomorskie	7473	1606	301	79	577	117	34	6
RAZEM	143690	28088	3892	928	18087	4084	1761	394

Z danych zawartych w tab. 1 wynika, że największą liczbę skradzionych pojazdów samochodowych stanowią samochody osobowe (143 690 szt.). Dotyczy to szczególnie obszaru województwa mazowieckiego, stołecznego –

(46356 szt.), śląskiego, (16158 szt.), pomorskiego (12295 szt.) i dolnośląskiego (10945 szt.). W strukturze kradzieży samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych oprócz woj. mazowieckiego (1252 szt.) i śląskiego (322) wyróżnia się woj. wielkopolskie (3047 szt.). Samochodów dostawczych najwięcej kradziono w województwach centralnej Polski. W liczbie kradzieży ciągników i maszyn rolniczych dominujące miejsce zajmuje woj. mazowieckie: (ciągniki 162 szt., maszyny rolnicze 735 szt.).

Podsumowanie

Kradzież jest pierwszym przestępstwem opisanym w rozdziale XXXV polskiego kodeksu karnego, zawierającym przestępstwa przeciw mieniu. W obowiązujący od 1997 roku Kodeksie karnym w istotny sposób zmodyfikowany został jurydyczny opis kradzieży. W miejsce sformułowania z 1932 i 1969 roku „cudze mienie ruchome” pojawiło się sformułowanie „cudza rzecz ruchoma”. Nawiązuje ono do terminologii zaczerpniętej z prawa cywilnego. Zrezygnowano też z rozróżnienia kradzieży własności prywatnej od państwowej czy spółdzielczej.

Poddając ocenie strukturę kradzieży pojazdów samochodowych, ciągników i maszyn rolniczych należy uwzględnić zarówno czynniki statystyczne (liczba posiadanych w poszczególnych województwach pojazdów i maszyn rolniczych), jak również czynniki socjotechniczne (np. bezrobocie czy elementy kulturotwórcze). Uwagę zwraca również mała wykrywalność przestępstw kradzieży samochodów a, szczególnie ciągników rolniczych (6:1) i maszyn rolniczych (66:1). Analiza tych czynników będzie przedmiotem odrębnego opracowania.

Pismienictwo

1. Burski Z., Burski P., Krasowski E.: Wopros nelegalnogo priobretenija imuszczestwa w systemie bezopasnosti osnovnyh sredstv selskogochozjajstwa kak proizwodstwiennogo predpriatia. Zbirk Naukowyh Prac NAU, t VII, Wid. NAU, Kiew 2000, 80-85
2. Burski P., Burski Z., Krasowski E., Plizga K.: Analiza technicznych metod przerabiania oznaczeń identyfikacyjnych pojazdów w polskiej motoryzacji. Zbirk Naukowyh Prac NAU, t IX, Wid. NAU, Kiew 2000, 287-297
3. Burski Z., Burski P., Burski A.: Prawo w zakresie bezpieczeństwa środków transportowych. Karno-prawne problemy kradzieży samochodów w przestępczości zorganizowanej. Komitet Nauk. Prob. Mot. PAN Oddz. w Lublinie Motrol 2001. Wyd. AR, Lublin 2001, 45-52
4. Gardocki L.: Prawo karne. Warszawa 1998, 298.
5. Marek A., Pływaczewski E., Peczeniuk A.: Kradzieże i paserstwo mienia prywatnego. Warszawa 1983, 35-37.
6. Marek A.: Prawo karne. Warszawa 2000, 549-550.
7. Muzalewski A.: Podstawy i możliwości inwestycyjne gospodarstw w zakresie technicznych środków pracy. Prace naukowe IBMER, 1, 2001. Warszawa, 57-91.
8. Pawlak J., Pellizzi G., Fiala M.: Rola mechanizacji w zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego ludności świata. Prace naukowe IBMER 2 (4), Warszawa 2001, 1-5.

9. Wójcicki Z.: Metody badań przemian organizacyjno-technicznych w rolnictwie do 2020 r. Prace naukowe IBMER 2 (4), Warszawa, 37-58.
10. Zoll A.(Red.): Kodeks karny. Komentarz, Kraków 1999, 33-34.

Streszczenie

W pracy przedstawiono karnoprawną analizę formy kradzieży środków technicznej obsługi rolnictwa jako mienia o dużej wartości (pojazdów samochodowych, pojazdów i maszyn rolniczych). Przeprowadzono analizę ustawodawstwa popartą opracowaniem własnym danych statystycznych uzyskanych z GUS i KG Policji.

Summary

The paper presents an analysis of the current forms of theft of agricultural machines and vehicles of considerable property value (cars, tractors, agricultural combines) in view of the present penal legislation. The presented legislative analysis has been supported with the author's description of the statistics obtained from the GUS and police.

Recenzent: